

AGRICULTURA PERIURBANA I ORDENACIÓ DEL TERRITORI

MIQUEL DOMÈNECH I ROIG
Sol, 44
08840 VILADECANS (Baix Llobregat)

I. Anàlisi tècnico-econòmica de l'agricultura, i perspectives de futur en aquestes contrades

RESUM

El concepte d'agricultura periurbana abasta tot un seguit de situacions complexes fruit de la interrelació que s'estableix entre el medi agrari i l'urbanitzat. A Catalunya la proliferació d'agricultura periurbana és constant. Davant l'evidència del creixement urbà continuat, cal ubicar aquestes zones agrícoles des de la concepció de la ciutat com un conjunt que abasta més enllà de la seva frontera estricta on les zones agrícoles tenen un paper equilibrador del territori.

El problema rau a fixar les zones que cal preservar en funció d'un seguit de paràmetres que al final acaben determinant un model d'agricultura i una sèrie de mesures encaminades a fer-la viable, ja sigui econòmicament o bé socialment, segons l'opció del model.

II. Estructura Agrària sòcio-econòmica actual i possible evolució

ESTRATTO

Il concetto di agricoltura peri-urbana comprende una serie di situazioni complesse, frutto dell'interrelazione che si stabilisce tra il mezzo agricolo e quello urbano. In Catalogna la proliferazione dell'agricoltura peri-urbana é costante. Difronte all'evidente e continuo crescimento urbano, bisogna ubicare queste zone agricole partendo dal concetto di città come insieme che comprende territori situati oltre la sua frontiera, in cui le zone agricole hanno un ruolo equilibratore.

Il problema consiste nel fissare le zone da preservare in funzione a una serie di parametri, che alla fine determineranno un modello di agricoltura e una serie di misure incamminate a renderla possibile, sia economicamente sia socialmente, secondo il modello scelto.

AGRICULTURA PERIURBANA I ORDENACIÓ DEL TERRITORI

L'expressió "agricultura periurbana" és emprada des de fa no gaires anys arreu d'Europa per a definir aquella agricultura que, ubicada en un àmbit de forta implantació urbana, presenta una problemàtica específica deguda a la pressió exercida per aquest entorn. La incidència sovint negativa de factors exògens a la pròpia agricultura condiciona la seva activitat, alhora que la fa molt propensa a l'extinció o marginalització.

Els principals trets definitoris d'aquesta complexa interrelació entre el medi agrari i l'urbanitzat en els seus diversos usos, han estat exhaustivament descrits en altres treballs ("Reflexions i propostes per a una política d'ordenació i protecció de l'agricultura al Baix Llobregat", Unió de Pagesos 1980; "Ordenació del territori i agricultura a les comarques densament poblades", Unió de Pagesos-Col·legi d'Arquitectes 1980). Convé però, citar a manera de repàs més importants: competència en l'ús dels recursos naturals, escassetesa d'aigua i de sòl, destrucció d'unitats agrícoles estables, alt preu del sòl agrícola, penetració d'activitats i construccions alienes, contaminació de l'aire i de les aigües superficials i subterrànies, destrucció d'infraestructures agrícoles, robatoris i actes vandàlics, afectacions i trossejament de les zones agrícoles pel pas de serveis i sistemes viaris, pèrdua progressiva del sòl agrícola, fiscalitat elevada, inseguretats per al futur, etc.

Els territoris on es barregen l'agricultura i els grans espais urbanitzats presenten una dinàmica accelerada en el canvi d'ús del sòl, de manera que les modificacions que es van produint repercuteixen en major o menor grau en el conjunt, afectant gairebé sempre l'agricultura com a sector més sensible.

A Catalunya hom pot constatar l'existència de zones d'agricultura periurbana en diferents indrets del país. A les comarques característiques d'agricultura periurbana: Baix Llobregat, Vallès i Maresme, cal afegir-hi zones del Penedès amb forta incidència d'urbanitzacions de segona residència, la franja costanera des del cap de Creus fins al Baix Camp, així com l'entorn immediat de les ciutats mitjanes de Catalunya, entre altres.

La realitat està posant en evidència que el procés d'expansió urbana, industrial o de serveis és irreversible, tot i que admet ritmes diferents segons el context. Fruit d'això és la proliferació constant de noves realitats agrícoles periurbanes. Sembla doncs evident que indrets del territori, avui eminentment rurals, passaran a la condició d'agricultura periurbana, o bé a una realitat de major implantació urbana en el territori, a causa de la diversificació d'activitats econòmiques, avui ja iniciada a moltes comarques, en un procés que alguns urbanistes europeus anomenen rurbanització.

Convé remarcar que el concepte d'agricultura periurbana no està relacionat amb un tipus de conreu ni d'estructura de les explotacions, sinó que és determinat per la incidència de l'entorn. Sembla clar també que el fenomen de l'expansió urbana es produeix d'una

manera independent del tipus de conreu i la seva tecnificació. Un exemple d'això és el cas del Maresme, on les explotacions de conreus protegits són capaces en general de resistir el canvi d'ús, però com succeeix arreu, i especialment a les àrees periurbanes, la propietat del sòl de moltes finques és a mans de no-professionals de l'agricultura. També cal afegir a aquests els pagesos sense continuïtat generacional i aquells que no assoleixen el grau suficient de rendibilitat en llurs explotacions.

La inseguretats en el manteniment del sòl com a agrícola actua com a fre de les inversions, fet que afavoreix l'endarreriment tecnològic de les explotacions que no afronten el repte i, per tant, la progressiva pèrdua de competitivitat. Tot això fa que les zones agrícoles no siguin homogènies en llur desenvolupament, i afavoreix que en els plans generals d'ordenació moltes zones agrícoles siguin considerades urbanitzables encara que s'hi trobin explotacions viables i fins i tot punteres.

UN CONCEPTE INTEGRAL DEL TERRITORI I DE LA CIUTAT

Els moviments de resistència, des del propi sector agrari, a la desaparició de zones agrícoles és relativament recent, es pot dir que des de l'aparició del sindicalisme pagès com a instrument per a la defensa dels interessos professionals dels seus associats. Aquesta actuació es realitza amb grans dificultats, tot i la validesa dels arguments esgrimits en alguns casos, però la capacitat de pressió econòmica del sector agrari és sempre la més baixa.

és evident que, seguint aquesta dinàmica, peça a peça les zones agrícoles aniran desapareixent. S'imposa una reflexió global del fenomen a cadascuna de les conurbacions, abastant l'àmbit d'influència urbana, on es troba l'agricultura periurbana. Aquesta nova perspectiva del tema passa per una concepció global del territori, on les zones agrícoles poden tenir un paper determinant. Es tracta de superar la idea que la ciutat acaba on s'acaben les cases, per situar aquesta en el context de la seva àrea d'influència, en la seva realitat supramunicipal o, si és el cas, metropolitana. Ben segur que allí hi ha unes zones rurals amb uns valors existents o potencials que poden ésser útils a la ciutat del futur, aquella que haurà ultrapassat amb escreix les seves fronteres actuals i on hi haurà zones urbanes, industrials, de serveis i verdes/agrícoles. Un gran territori urbà descongestionat, un concepte de ciutat amb activitats diversificades en un conjunt estretament interrelacionat.

D'altra banda les zones agrícoles necessiten una superfície prou àmplia per a poder facilitar serveis, alhora que sovint ocupen unitats geogràfiques naturals corresponents a diversos termes municipals. Això recomana una ordenació del territori d'àmbit supramunicipal com és el cas de les àrees d'influència urbana, on una visió de l'agricultura municipi per municipi no tan sols la limitarà en les seves possibilitats de desenvolupament, sinó que a la llarga serà la causa de la seva desaparició.

Les raons per a encabir zones agrícoles en un conjunt preeminentment urbà responen a l'interès que aquestes tinguin, ja sigui pel valor productiu, equilibrador-esponjador del territori, ecològic, paisatgístic, social o cultural, amb els corresponents matisos per a cada cas. No podem oblidar que algunes d'aquestes funcions són també realitzables per zones de verd públic, però és clar que no podrien abastar espais tan grans, perquè resultarien molt cares de mantenir.

Justament per l'interès específic que tenen les zones agrícoles en cada realitat de ciutat i d'agricultura, hom podria fer la classificació següent:

- Zones agrícoles protegides d'interès productiu: corresponen a terres d'elevada productivitat i tenen caràcter permanent.
- Zones agrícoles normals: A diferència de les anteriors són temporals, amb la garantia d'una estabilitat mínima.
- Zones agrícoles d'interès ecològic-ambiental: En aquest cas no priva el valor productiu, ni tenen perquè coincidir amb terres de qualitat. Són de caràcter permanent.
- Zones agrícoles d'interès social: En aquest cas priva el tipus d'ocupació que generen.
- Parcs agrícoles: Són zones ubicades a l'interior de grans parcs urbans, de superfície variable, que es mantenen pel valor cultural, didàctic, paisatgístic o com a forma de mantenir un sòl ocupat, difícil d'ésser atès per l'Administració.

Convé de fer ressaltar que l'existència d'aquesta agricultura és donada per la funció que fa a l'aglomerat urbà-industrial i de serveis, és a dir, per la seva condició de servei públic al qual s'ha de sotmetre. En canvi la ciutat li ha de proporcionar seguretat i viabilitat. D'altra manera, aquestes zones deixades a les lleis del mercat acabaran desapareixent amb el temps.

UN VENTALL DE POSSIBILITATS

La funció que justifica el manteniment d'una zona agrícola determina un o diversos tipus d'agricultura, però alhora també hi incideixen altres variables endògenes com ara la superfície disponible, facilitat per a uns conreus determinats, distribució de la propietat, etc., les quals acaben determinant en cada cas un tipus o model d'explotació.

Esquemàticament hom pot fer la classificació següent de diferents tipus d'explotació:

- Explotacions intensives de conreus forçats.
- Explotacions d'agricultura tradicional de caràcter professional.
- Explotacions d'agricultura tradicional a temps parcial.

Els horts familiars no poden ésser considerats zones agrícoles, sinó d'equipament urbà. A més les agrupacions d'aquests que es creïn no poden ocupar en cap cas grans superfícies.

Així doncs, en cada zona agrícola cal relacionar el model d'agricultura amb el tipus d'explotació idònia. Cada model requereix un tractament específic per al seu desenvolupament i la seva necessària viabilitat econòmica, car sense viabilitat no hi haurà agricultura. Per això ha de plantejar-se la manera de superar les restriccions que incideixen sobre aquesta agricultura, si no es vol abocar-la a una activitat marginalitzada.

Això comporta que des de l'Administració s'ha de tenir una política específica i realitzar un tipus de gestió d'aquestes zones per tal que compleixin llurs fins, gestió que inclou com a elements fonamentals un seguit de mesures sobre l'ús agrícola del sòl, l'estabilitat del pagès, disciplina urbanística, ordenació del sòl i equipamentació amb tots els serveis necessaris, etc.

Aquesta gestió cal fer-la sempre des d'una perspectiva interdisciplinària, ja que l'urbanisme, el cicle hidràulic, l'agricultura i els serveis són àmbits que es relacionen estretament en l'agricultura periurbana.

Les zones agrícoles són una part activa del territori amb una dinàmica interna que es desenvolupa en funció de les innovacions tecnològiques, les millores de gestió, les condicions de mercat, etc. Aquestes zones agrícoles no es poden deixar com una reserva tancada en ella mateixa. L'opció de mantenir zones agrícoles periurbanes implica un seguit d'actuacions de l'Administració segons el model escollit en cada cas.

Febrer de 1988